

1 LINIE, 11 VESTINGSTEDEN, 1001 ONTDEKKINGEN

TOUREN LANGS DE ZUIDERWATERLINIE

**Vier routes langs de oudste, langste
en meest gebruikte waterlinie van Nederland**

**ZUIDERWATERLINIE
NOORD-BRABANT**

Welkom in de Zuiderwaterlinie!

Dwars door Brabant loopt de Zuiderwaterlinie, de oudste, langste en meest gebruikte waterlinie van Nederland.

Het is een ingenieus verdedigingssysteem van vestingsteden, forten, schansen, dijken en sluizen. Vele machthebbers zetten hier het land onder water om Holland te beschermen tegen vijandelijke invallen. De beroemde vestingbouwer Menno van Coehoorn heeft de Zuiderwaterlinie rond 1700 tot een samenhangend geheel gemaakt.

De Zuiderwaterlinie verbindt 11 historische vestingsteden en hun ommelanden met elkaar. Van Bergen op Zoom tot Grave vind je zo een parelketting van historische vestingsteden, stoere forten en bijzondere linielandschappen.

Over de route

In dit boekje vind je 4 etappes die je langs de Zuiderwaterlinie voeren. Ontdek per etappe steeds een stukje van deze prachtige waterlinie.

De route is tot stand gekomen dankzij een samenwerking van de Koninklijke Nederlandse Automobiël Club, Mobiel Erfgoed Centrum, de Nederlandse Vereniging van Vestingsteden en de Alliantie Zuiderwaterlinie.

Etappes

- 1 Van Grave naar Megen, Ravenstein en Heusden
- 2 Van Heusden naar Geertruidenberg
- 3 Van Geertruidenberg, via Klundert naar Willemstad
- 4 Van Willemstad via Steenberg en naar Bergen op Zoom

Vijf verschillende regio's met verschillende karakters

De Zuiderwaterlinie loopt van Grave naar Bergen op Zoom over een lengte van zo'n 160 kilometer. Langs de linie kun je vijf regio's onderscheiden die elk hun eigen karakter hebben.

Hoe gebruik je dit boekje?

Elke etappe bestaat uit een kaart, routebeschrijving en informatie over de bezienswaardigheden die je onderweg tegenkomt.

Belangrijk! Zet bij elke nieuwe etappe je dagteller op nul.

De routebeschrijving is als volgt te gebruiken:

- **Km's totaal:** vermeldt de kilometerstand op de dagteller van de auto bij het betreffende routepunt.
- **Km's tussen afstand:** vermeldt de afstand in kilometers tussen de verschillende routepunten.
- **Routebeschrijving:** geeft aan wat voor actie ondernomen moet worden op het betreffende routepunt.
- **Straatnaam:** geeft aan op welke straat (weg, laan of anders) je zou moeten rijden op dat moment. Soms lopen de straatnamen in elkaar over op een en dezelfde weg.
- **Plaats:** geeft aan door welke bebouwde kom van een dorp/stad je op dat moment rijdt.

- **De route online gebruiken?** Download dan de My Route-app en zoek naar Zuiderwaterlinie of scan de QR-code voor Google Maps.

bit.ly/39CZhw1

Stelling van Willemstad:

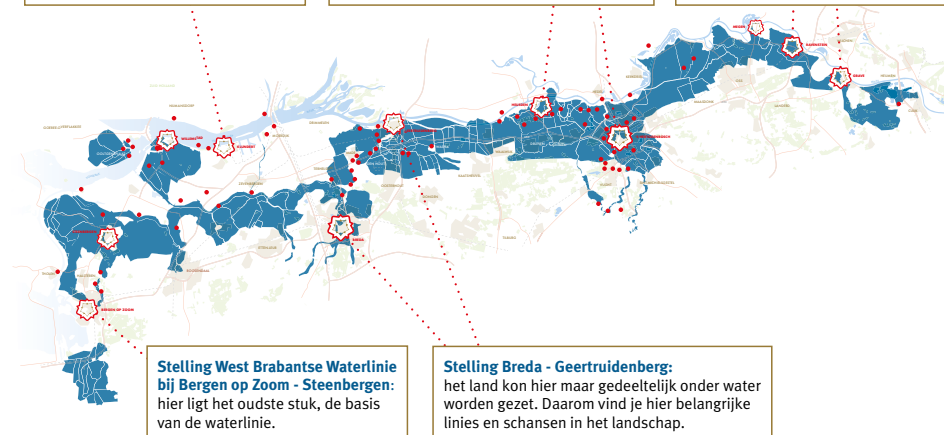
de mooiste forten vind je hier. Ze liggen in een grote kring aan het open water rond de schilderachtige vesting Willemstad.

Stelling 's-Hertogenbosch - Heusden:

een grote en een kleinere vestingstad, beide bekroond met de prestigieuze Europese 'Urbes Nostrae'-prijs voor de restauratie van hun vestingwerken.

Stelling Grave - Ravenstein:

dit deel van de Zuiderwaterlinie is nauw verbonden met de loop van de Maas die hier regelmatig buiten zijn oevers trad.

Stelling West Brabantse Waterlinie bij Bergen op Zoom - Steenberg: hier ligt het oudste stuk, de basis van de waterlinie.

Stelling Breda - Geertruidenberg: het land kon hier maar gedeeltelijk onder water worden gezet. Daarom vind je hier belangrijke linies en schansen in het landschap.

Vestingwallen Grave

Etappe 1 | van Grave naar Heusden

startpunt Maaskade, Grave

eindpunt Burchtplein, Heusden

Routebeschrijving
openen in Google Maps?

Welkom in Noordoost-Brabant! Waar de Maas meandert langs vestingstadjes, het water zowel een vriend als een vijand is en er een rijke militaire geschiedenis te vinden is. In deze etappe tour je langs de vestingstadjes Grave, Megen en Ravenstein en eindig je in Heusden.

Etappe 1 | van Grave naar Heusden

Bezienswaardigheden

- 1 Hampoort en Graafs Museum
- 2 Reek
- 3 Bolwerck Philips van Kleef
- 4 Gevangentoren
- 5 Fort Crèvecoeur
- 6 Fort Hedikhuizen
- 7 Vestingwallen
- 8 Bromsluis
- 9 Gouverneurshuis
- 10 Wijkse Poort

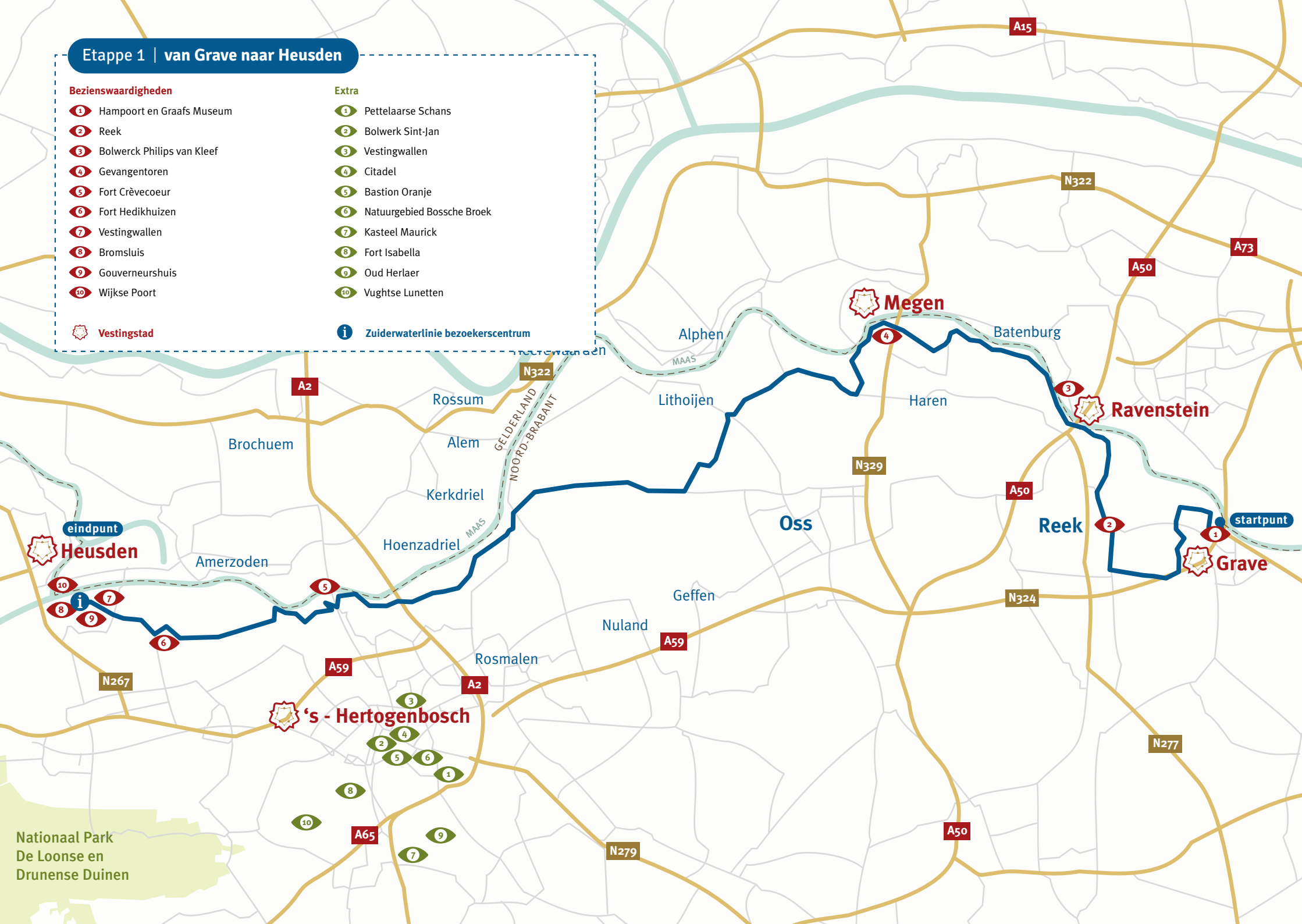
Vestingstad

Extra

- 1 Pettelaarse Schans
- 2 Bolwerk Sint-Jan
- 3 Vestingwallen
- 4 Citadel
- 5 Bastion Oranje
- 6 Natuurgebied Bossche Broek
- 7 Kasteel Maurick
- 8 Fort Isabella
- 9 Oud Herlaer
- 10 Vughtse Lunetten

Zuiderwaterlinie bezoekerscentrum

Heel verschillend en toch hetzelfde

Hoewel de vestingsteden erg van elkaar verschillen, hebben ze één ding gemeen: je kan er tegenwoordig heerlijk genieten van de rust en rijke geschiedenis.

Grave werd maar liefst zeven keer veroverd; o.a. door de Spanjaarden en de Fransen. Geen vestingstad is zó vaak veroverd en belegerd geweest. Bewonderenswaardig dat er nog zoveel moois van deze vestingstad overgebleven is.

Megen is het kleinste stadje van de 11 vestingsteden. Oorlog en brand teisterden de vesting. Het meest kenmerkend aan Megen is dat het oude, middeleeuwse stratenpatroon nog te zien is.

Ravenstein behoorde vroeger niet bij Holland maar ook niet bij Brabant: ze hoorde bij Hertogdom Kleef. De stad Ravenstein was de hoofdstad van het Land van Ravenstein.

Eindstop Heusden voelt aan als een openluchtmuseum, maar is veel meer dan dat. Wist je bijvoorbeeld dat de restauratie van de vestingstad de prestigieuze 'Europa Nostra'-restauratieprijs heeft gewonnen?

Heb je zin om nog meer vestingsteden te ontdekken?

Breng dan zeker een bezoek aan 's-Hertogenbosch (15 minuten rijden vanaf Heusden).

➤ Zie **pagina 18** voor meer informatie over 's-Hertogenbosch.

Maaskade Grave

Zuiderwaterlinie-bezoekerscentrum

Bezoek het Zuiderwaterlinie-bezoekerscentrum in Grave **voor je de autoroute start**, dit ligt namelijk niet op de autoroute, maar is zeker een bezoekje waard! Het is een prachtig mini-museum. Aan de hand van interactieve en informatieve elementen kun je er alles ontdekken over de regio Grave-Ravenstein en de Zuiderwaterlinie beter leren kennen.

📍 **Hoofdwagt 2, 5361 EW Grave**

De route (Zet je dagteller op 0,0)

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
0,0	0,0	Vertrek vanaf het P-terrein op de Maaskade en sla op kruising links af	Maaskade	Grave
0,1	0,1	Sla rechts af	Oliestraat	
0,3	0,2	Sla links af en weer direct rechts af	Brugstraat / Gasthuisstraat	
0,4	0,1	Sla aan het einde van de weg links af	Hamstraat	
0,5	0,1	Flauwe bocht naar rechts	St. Elisabethstraat	

➤ Links van je zie je de **Hampoort**.

Hampoort en Graafs museum

Al in 1309 was er een poort naar het gebied De Ham. De **Hampoort** die we nu kennen, staat er echter pas sinds 1688. Willem III had jaren daarvoor Grave veroverd op de Fransen. Dat ging met grof geschut. Daarom moesten er nieuwe vestingwerken komen, waaronder de huidige Hampoort in Grave. Nu vind je er het **Graafs museum**. Bekijk vooral de tunnel van tientallen meters die onder de poort door loopt.

📍 **Sint Elisabethstraat 10 A, 5361 HK Grave**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
0,7	0,2	Sla aan het einde van de weg links af	Elftweg / N324	
1,1	0,4	Sla op kruising rechts af	Monseigneur Borretweg	
1,5	0,4	Sla op kruising rechts af en daarna links af	Bikkelkampplein / Monseigneur Borretweg / Bronkhorstweg	
2,2	0,7	Sla links af	Lageweg	Velp
2,6	0,4	Aan het einde van de weg rechts af	Hoogveldscheweg	
2,7	0,1	Sla de 1e weg links af	Grippensteinschestraat	Velp
3,3	0,6	Houd op splitsing links aan	Tolschestraat	
4,0	0,7	Sla rechts af op kruising	Bosschebaan / N324	
4,9	0,9	Sla de 2e weg rechts af	Venesteinlaan / Heijtmorgen	Reek

> Je bent aangekomen in **Reek**.

Reek

Net als Grave, was Reek meerdere malen doelwit van de plunderende Franse troepen. Het Hollandse leger had te weinig manschappen om de Fransen binnen de stadsmuren van Grave te houden. Het Nederlandse bestuur besloot daarom de bevolking te mobiliseren in een 'landstorm'. Deze burgerwachten waren bepaald niet bang uitgevallen. Ze vielen het Franse garnizoen telkens verwoed aan, blokkeerden zelfs Grave, zodat de garnizoenssoldaten niet meer buiten de muren op strooptocht konden. Als beloning voor hun moed werd aan Reek een gemeentewapen verleend. Hierin staan de letters R R R: Reek Religione Regi, Reek voor godsdienst en vorst.

📍 **Nieuw Heijtmorgen 20, 5375 AK Reek**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
6,4	1,5	Sla op de kruising rechts af	Noordhoek	
6,7	0,3	Houd op de splitsing rechts aan	Noordhoek / De Steeg / Oude Maasdijk	
8,1	1,4	Weg vervolgen	Oude Maasdijk	
9,5	1,4	Sla rechts af	Maasdijk	Overlangel
10,3	0,8	Sla de 3e weg links af	Kromstraat / Loonsestraat	
11,7	1,4	Sla links af	Staaistraat / Maasdijk	Neerloon
13,0	1,3	Ga aan het einde van de weg rechts af	Maasdijk	Ravenstein
13,5	0,5	Sla links af	Walstraat	

> Je bent aangekomen in **Ravenstein**.

Philips van Kleef Bolwerk

In de tijd dat dit vestingwerk werd gebouwd, was Philips van Kleef de baas in het soevereine Land van Ravenstein. Hij deed in Italië inspiratie op om de fortificatie van Ravenstein te vernieuwen. Een van de geschutskelders is vanaf de openbare weg prachtig zichtbaar. Wist je dat dit bolwerk per ongeluk is ontdekt door professor van Mourik tijdens graafwerkzaamheden? Een kazemat is deels afgedekt met verwarmd en beloopbaar glas. Let op! Wil je het bolwerk bewonderen? Maak dan eerst een afspraak via info@vestingravenstein.nl.

📍 **Van Coothweg 1, 5371 AB Ravenstein**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
13,8	0,3	Op de kruising de weg vervolgen	Molensingel	
14,0	0,2	De weg draait naar rechts	van Coothweg	
14,2	0,2	Sla aan het einde van de weg links af	Maasdijk	
14,4	0,2	Houd rechts aan	Maasdijk	Neerlangel
16,4	2,0	In Denem en Dieden de Maasdijk blijven volgen	Maasdijk	Denem / Dieden
20,0	3,6	Sla rechts af	Maasakkerstraat	
20,6	0,6	Sla rechts af	Rulstraat	
22,2	1,6	Sla aan het einde van de weg links af	Noord-Zuid / N329	
22,7	0,5	Sla op de kruising rechts af	Maasdijk	Megen
22,9	0,2	Op splitsing (bij de Gevangentoren) rechts aanhouden	Maasdijk	

➤ Je bent aangekomen bij de **Gevangentoren** van Megen.

Gevangentoren

Met stadsmuren wilde Megen indringers buiten buitenhouden. In 1386 werden ze gebouwd, met vier stadspoorten. De Gevangentoren vormde met een andere toren de Gevangenpoort in Megen. Dit was een toegangspoort en een gevangenis. Van de tweede toren is niets meer te zien, maar de Gevangentoren overleefde alle oorlogen. Waar ooit de gevangenen koud leden en werden geselsd, kun je nu lekker eten.

📍 Torenstraat 27, 5366 BJ Megen

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
23,3	0,4	Op splitsing links aanhouden	Maasdijk	
23,5	0,2	Houd rechts aan	Maasdijk	
24,7	1,2	Op de splitsing rechts aanhouden	Maasbommelse Veerweg	
25,3	0,6	Sla links af	Tienmorgenstraat / Sluisweg	
25,8	0,5	Houd links aan	Sluisweg	
27,1	1,3	Sla aan het einde van de weg rechts af (over brug)	Dorpenweg	Marcharen
27,3	0,2	Neem op de rotonde de 2e afslag	Dorpenweg / Beatrixweg	
30,0	2,7	Neem op de rotonde de 2e afslag	Beatrixweg	Teeffelen
32,5	2,5	Neem op de rotonde de 1e afslag	John F. Kennedybaan / N625	
32,7	0,2	Sla links af	Lutterstraat / Polderdijk / Palkenhoefstraat	
36,3	3,6	Sla aan het einde van de weg rechts af	Gewandeweg / Burg. Smitsweg / Wildseweg	
42,9	6,6	Sla aan het einde van de weg links af	Nieuwe Provincialeweg / N625	't Wild

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
43,6	0,7	Sla op de kruising rechts af	Hustenweg / Krommenhoek	
45,1	1,5	Sla aan het einde van de weg rechts af	Gewande / Empelsedijk	Gewande
47,2	2,1	Over sluis de weg vervolgen	Empelsedijk	
49,4	2,2	Sla aan het einde van de weg rechts af	Empelsedijk	Oud Empel
50,1	0,7	Houd links aan	Empelseschans	Den Bosch
50,7	0,6	Sla aan het einde van de weg rechts af	Meester Van Merwicklaan	
51,0	0,3	Sla aan het einde van de weg rechts af	Meester Boemellaan	
51,1	0,1	Sla aan het einde van de weg links af	Zilverpark	
51,3	0,2	Ga aan het einde van de weg rechts af	Zwartbroekweg	
51,6	0,3	Neem op de rotonde de 1e afslag	Larenweg / Sluisweg	
52,2	0,6	Sla aan het einde van de weg rechts af	Sluisweg	
52,6	0,4	Houd links aan	Sluisweg	
52,8	0,2	Neem op de rotonde de 2e afslag, ga aan het einde van de weg rechts af en houd rechts aan.	Crèvecoeur	

➤ Je bent aangekomen bij **Fort Crèvecoeur**.

Fort Crèvecoeur

Eeuwenlang werd dit fort veroverd en weer heroverd. Zo kwam het in Hollandse, Franse, Spaanse én Duitse handen. In 1944, tijdens de bevrijding van 's-Hertogenbosch, werd het voor de zoveelste keer zwaar beschadigd. Veel gebouwen op het fort waren kapot. Gelukkig zijn er toch allerlei onderdelen bewaard gebleven, zoals kazematten en het kruithuis. De binnenkant van Fort Crèvecoeur is niet open voor publiek: de Genie gebruikt het fort als militair depot en oefenterrein. Bewonder dit fort van de buitenkant. Het is niet toegankelijk voor publiek.

📍 Crèvecoeur, 5221 CE 's-Hertogenbosch

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
53,8	1,0	Ga aan het einde van de weg rechtsaf	Henriëttewaard	
54,5	0,7	Sla links af	Henriëttewaard	
54,9	0,4	Sla rechts af	Graaf van Solmsweg / Bokhovense Maasdijk	
56,3	1,4	Sla links af	Hennen Weide	Bokhoven
56,8	0,5	Aan het einde van de weg rechtsaf	De Omloop / Rietveldenweg	
61,0	4,2	Links van je passeer je Fort Hedikhuizen.	Rietveldenweg	

➤ Je bent aangekomen bij **Fort Hedikhuizen**.

Fort Hedikhuizen

Het fort werd vroeger gebruikt om de inundatiesluis te beschermen. Die sluis maakte het mogelijk om op gecontroleerde wijze water uit de Maas het gebied in te laten stromen, ook wel inundatie genoemd. Heusden werd zo verdedigd tegen vijanden die niet bij de stad kwamen door het ondergelopen land. Vandaag de dag is Fort Hedikhuizen een gewilde feestlocatie.

📍 Rietveldenweg 2, 5256 TG Heusden

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
61,5	1,2	Sla op de kruising rechts af.	Groenstraat	
63,2	1,7	Neem op de rotonde de 2e afslag	Heusdenseweg / Herptsestraat	Herpt

➤ Je rijdt Heusden binnen en ziet de **vestingwallen**.

Vestingwallen

Heusden is een van de eerste Hollandse steden die omringd is door een stadsmuur en vestingwallen. De eerste stenen zijn gelegd in het midden van de 14e eeuw. In 1572 legde een stadsbrand Heusden grotendeels in as. Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) werd Heusden verder versterkt en uitgebreid. Dat werkte, want de vestingstad gold lang als "TLANTS STERCKTE".

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
64,4	1,2	Houd rechts aan (over bruggetje)	Herptsestraat	Heusden

> Je bent aangekomen bij de **Bromsluis**.

Bromsluis

De Bromsluis is een uitwateringssluiss voor de Demersloot in Heusden. Tegelijk is het een geheime tunnel onder de verdedigingswal. Het was de perfecte vluchtroute voor de verdedigers van de stad bij een vijandelijke aanval. Wandel op, door én onder de gerestaureerde sluis.

📍 **Bromsluis, 5256 EN Heusden**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
64,6	0,2	Sla aan het einde van de weg links af		
64,8	0,2	Sla rechts af	Pelsestraat	

> Je bent aangekomen bij het **Gouverneurshuis**.

Gouverneurshuis

Wil je meer leren over de geschiedenis van Heusden? Bezoek dan het Gouverneurshuis. Het huis is in 1592 gebouwd voor de gouverneur van het garnizoen dat hier legerde. Het museumcomplex bestaat uit een hoofdhuis en bijgebouwen, waaronder een wijnschuur en een bedeelhuisje.

📍 **Putterstraat 14, 5256 AN Heusden**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
64,9	0,1	Sla aan het einde van de weg links af	Breestraat	
65,0	0,1	Sla aan het einde weg rechts af	Burchtstraat	
65,2	0,2	Je bent aangekomen op het Burchtplein. Dit is het einde van deze etappe.	Burchtplein	

> Je bent aangekomen bij de **Wijkse Poort**.

Stadspoorten - Wijkse Poort

Heusden had vroeger vier stadspoorten. Toen de Heusdense vestingwerken in de jaren 70 gerestaureerd werden, hoorde de herbouw van complete Heusdense stadspoorten eigenlijk niet bij het plan. Voor twee poorten maakte men een uitzondering. Dankzij oude afbeeldingen konden de Veerpoort Heusden en de Wijkse Poort (zie foto) bijzonder mooi worden hersteld.

📍 **Wijkse Poort, 5256 AX Heusden** 🚩

Binnenstad Heusden

Binnenstad 's-Hertogenbosch

's-Hertogenbosch

De hoofdstad van de provincie Noord-Brabant kent vele namen: 'Silva Ducis', 'Oeteldonk' en tijdens de Tachtigjarige Oorlog tussen Spanje en Nederland 'Moerasdraak'. Deze naam dankt de stad aan het moeras rondom de stad, waarvan de natuurgebieden De Moerputten en Het Bossche Broek overblijfselen zijn.

Vanaf het begin van de Tachtigjarige Oorlog was 's-Hertogenbosch in handen van de Spanjaarden. Die overheersing eindigde op 14 september 1629. Het beleg van 's-Hertogenbosch had toen bijna een halfjaar geduurd. De stad lag strategisch en was een van de sterkste schakels in de Spaanse omsingeling van de Republiek. Het drassige gebied rondom maakte de herovering echter praktisch onmogelijk. Prins Frederik Hendrik van Oranje polderde de natte gebieden in en pompte ze leeg. Zo werd de stad afgesloten van het belangrijke water. Vanuit loopgraven kon hij met zijn leger 's-Hertogenbosch onder vuur nemen en uiteindelijk bezetten.

Tegenwoordig is het heerlijk toeven in Den Bosch. Ontdek de rijke geschiedenis van de stad met een fiets-, wandel- of boottocht, beklim de toren van de Sint-Janskathedraal, bezoek het Noordbrabants Museum of ga op pad in het buitengebied.

Bezienswaardigheden

1

Pettelaarse Schans

Ten zuiden van 's-Hertogenbosch ligt de Pettelaarse Schans. Vroeger werd hier gevochten en er stond een indrukwekkend fort: Sint Michiel. Maar nu is de Schans een plek waar je heerlijk kan wandelen en ontspannen.

📍 [Pettelaarse Schans 1, 5216 CG 's-Hertogenbosch](#)

2

Bolwerk Sint-Jan

Bolwerk Sint-Jan is in 1528 gebouwd om een van de belangrijkste toegangspoorten tot de stad te verdedigen: de 14e-eeuwse Koepoort. Het bolwerk in Den Bosch kreeg drie hoeken met aan de kopse kant een nieuwe stadspoort: de Sint-Janspoort. Eind 18e eeuw werd het bolwerk gesloopt om het water onder de Dommel sneller af te kunnen voeren. De restanten van de twee laatste poorten, de stadsmuur, een rondeel en middeleeuws straatwerk zijn in het nieuwe gebouw goed te zien. Het bolwerk verdwijnt gedeeltelijk in de stadswal. In het bolwerk vind je nu een informatiecentrum.

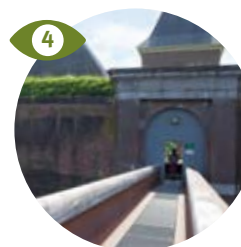
📍 [Sint Janssingel 18, 5211 DA 's-Hertogenbosch](#)

3

Vestingwallen

Vanaf begin 12e tot eind 19e eeuw beschermden de vestingwallen samen met de vele lunetten, bastions, torens en forten Den Bosch. De meeste poorten en wallen zijn na 1874 afgebroken. Zo kreeg de stad de ruimte om flink uit te breiden. Enkele vestingswerken zijn overgebleven: Bastion Oranje, de Citadel en het Fort Orthen. De vestingwerken bepalen nog steeds het stadsgezicht. Ze fungeren als achtertuin voor de bewoners. Gezien vanuit Vught, strekt het vroegere inundatiegebied het Bossche Broek in Den Bosch zich rechts van je uit.

4

Citadel

Dit fort is gebouwd door de Staatsen tussen 1637 en 1645. Ze noemden het Fort Willem Maria, naar de zoon en schoondochter van prins Frederik Hendrik. Het is ook wel bekend als de Citadel. Rond 1789 kwam er een militaire gevangenis op het terrein. Die werd later een kazerne. Rond 1960 verloor de Citadel zijn militaire functie. Nu is hier het Brabants Historisch Informatiecentrum gevestigd.

📍 [Zuid Willemsvaart 2, 5211 NW 's-Hertogenbosch](#)

5

Bastionder

Onder het oorspronkelijke Bastion Oranje ligt het Bastionder, het bezoekerscentrum over de krijgsgeschiedenis van 's-Hertogenbosch en over de vestingwerken. Bastion Oranje is het laatst gebouwde verdedigingswerk van 's-Hertogenbosch. De Staatsen voegden het in 1634 toe aan de vesting. Dit was vijf jaar nadat de Spanjaarden vertrokken waren uit de stad. Het bastion kreeg twee meter dikke muren met daarbovenop een aarden wal.

📍 Bastion Oranje 1, 5211 JE 's-Hertogenbosch

6

Natuurgebied Bossche Broek

's-Hertogenbosch dankt veel aan het natuurgebied Bossche Broek. Vijandelijke middeleeuwse legers konden niet dicht bij de stad komen, omdat de Hollanders dit moeras onder water lieten lopen. Vandaar de legendarische bijnaam van de stad: 'Moerasdraak'. Tussen 1585 en 1629 probeerden de Staatsen de stad zevenmaal in te nemen, zesmaal tevergeefs.

📍 5211 JK 's-Hertogenbosch

In en rondom 's-Hertogenbosch

Naast de prachtige vestingwerken in 's-Hertogenbosch is er ook veel moois rondom 's-Hertogenbosch te ontdekken.

7

Kasteel Maurick – Vught

Verscholen in de natuur, op een groen eiland aan de rivier de Dommel, ligt Kasteel Maurick in Vught. Gebouwd in 1257 en sindsdien bewoond door kasteelheren en adellijke families. Prins Maurits van Oranje richtte hier in 1601 zijn legerhoofdkwartier in. Toen Frederik Hendrik in 1629 's-Hertogenbosch had belegerd, nam hij met zijn gevolg zijn intrek in Kasteel Maurick. Met zijn indrukwekkende torens, ophaalbrug, trapgevels en binnenplaats is Kasteel Maurick in Vught een écht kasteel. Leuk om te bezoeken, te overnachten of om te eten in het restaurant.

📍 Maurick 3, 5261 NA Vught

8

Fort Isabella – Vught

Fort Isabella is door de Spanjaarden gebouwd in 1617, tijdens het Twaalfjarig Bestand, vlak bij Vught. Doel: de zuidkant van 's-Hertogenbosch beschermen en indringers weggagen uit de rivier de Dommel. Op het terrein van het fort kwam begin 20e eeuw de Isabellakazerne. Daarna was het Bataljon Wielrijders (later Regiment Wielrijders) hier gelegerd: soldaten op de fiets en motor. Op een opvallend 18e-eeuws poortgebouwtje na – De Puist – is het fort zelf verdwenen. Vandaag de dag kan je hier o.a. heerlijk eten en drinken bij een van de ondernemers op het terrein.

📍 Reutsedijk 4, 5264 PC Vught

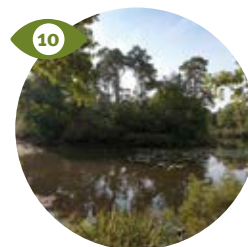

9

Oud Herlaer

Die burcht was 'een seer out, sterck ghebout casteel'; al in 1076 werd erover geschreven. Tijdens het Beleg van 's-Hertogenbosch sliepen er buitenlandse gasten van Frederik Hendrik, die zelf in Kasteel Maurick logeerde. De koning en de koningin van Bohemen bijvoorbeeld: zij wilden wel eens zien met wat voor krijgskunst Frederik Hendrik de moerasdraak 's-Hertogenbosch zou verslaan! Niemand geloofde namelijk dat dat kon. Maar... het lukte hem toch. In 1736 was het kasteel zo in verval geraakt dat er een boerderij van gemaakt werd.

📍 Oud Herlaer 1, 5271 TT Sint-Michielsgestel

10

Vughtse Lunetten

In de 19e eeuw legde koning Willem II rondom 's-Hertogenbosch een ring van verdedigingswerken aan. Hij vreesde namelijk Belgische en Franse aanvallen uit het zuiden. Lunetten waren de kleine verdedigingswerken. Als je ze van bovenaf bekijkt, zie je de vorm van een halve maan. De naam van de kleine verdedigingswerken komt uit het Frans: 'lune' betekent maan.

60,1 km

1.200

Etappe 2 | van Heusden naar Geertruidenberg

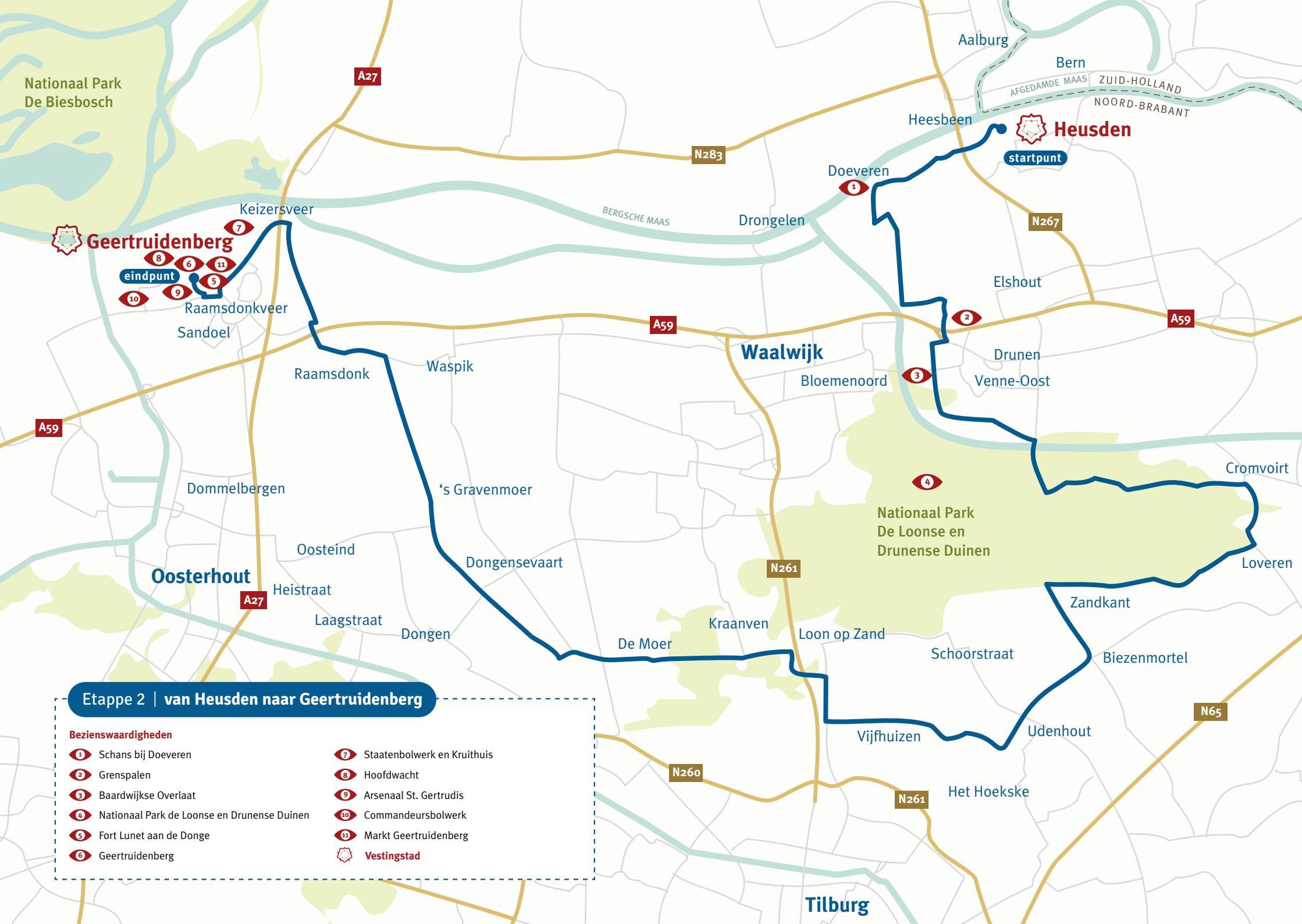
startpunt Burchtplein, Heusden

eindpunt Markt, Geertruidenberg

Routebeschrijving
openen in Google Maps?

Welkom in het middelste deel van de Zuiderwaterlinie! In deze tweede etappe tour je van de ene prachtige vestingstad naar de andere: je rijdt namelijk van Heusden naar Geertruidenberg. Onderweg kom je langs Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen, een prachtig natuurgebied waar je ook heerlijk kunt wandelen en fietsen.

Etappe 2 | van Heusden naar Geertruidenberg

Bezienswaardigheden

① Schans bij Doeveren	⑦ Staatenbolwerk en Kruithuis
② Grenspalen	⑧ Hoofdwacht
③ Baardwijkse Overlaat	⑨ Arsenaal St. Gertrudis
④ Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen	⑩ Commandeursbolwerk
⑤ Fort Lunet aan de Donge	⑪ Markt Geertruidenberg
⑥ Geertruidenberg	Vestingstad

Markt Heusden

Natuurschoon en vestingsteden

Nadat je **Heusden** hebt verlaten, rijd je naar **Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen**. Dit is een van de grootste stuifzandgebieden van West-Europa. Hier geniet je van bos en heide, en je vindt vooral heel veel zand.

Eindstop Geertruidenberg wordt ook wel 'Vestingstad aan de Biesbosch' genoemd vanwege de eeuwenlange relaties met het gebied. Je ontdekt in de stad fraai bewaarde monumenten zoals vestinggrachten, bolwerken en ravelijnen. Fun fact: Geertruidenberg was oorspronkelijk Hollands. Ze kreeg in 1213 namelijk als eerste stadsrechten van het Graafschap Holland. De stad kwam in 1795 onder Lodewijk Napoleon bij Noord-Brabant.

De route (Zet je dagteller op 0,0)

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
0,0	0,0	Start vanaf het Burchtplein richting Wijkse Poort	Burchtplein	Heusden
0,0	0,0	Sla links af	Wijkse Poort	
0,2	0,2	Sla links af	Grotestraat	
0,6	0,4	Links aanhouden	Grotestraat	Heesbeen
1,3	0,7	Neem op de rotonde de 2e afslag	Grotestraat	
3,6	2,3	Sla links af	Valkenvoortweg	Doeveren

➤ Je rijdt nu langs de **Schans bij Doeveren**.

Schans bij Doeveren

Deze schans dateert van begin zestiende eeuw en diende ter verdediging van de dijk en sluis dicht bij Doeveren: de Elshoutse Zeedijk en de Bovenlandse Sluis. In 1793 was de schans kort in handen van de Fransen, nadien raakte ze in verval.

In 1831 werd de schans hersteld om bescherming te bieden tijdens de Belgische opstand. Dertig jaar later kreeg de schans een nieuwe opknapbeurt, waarbij ze de zeshoekige vorm kreeg die vandaag nog steeds zichtbaar is. Tegenwoordig is het de ideale plek voor een leuke wandeling weg van alle drukte.

📍 Valkenvoortweg 1, 5256 PG Heusden

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
4,5	0,9	Sla links af	Blaasbalgweg	
4,9	0,4	Sla rechts af	Hoofdkorfweg / Overstortweg	
7,0	2,1	Sla links af	Kampgraafweg	
8,0	1,0	Sla rechts af (let op oude grenspaal links van u op de kruising)	Zeedijk / Eindstraat	Elshout

➤ Links van je, op de kruising zie je een oude **grenspaal** staan.

Grenspalen

Deze grenspalen vormen samen de oude grens tussen Holland en Brabant in 1795. Ze zijn gemaakt van eikenhout en dragen zowel het wapen van Brabant als het wapen van Holland. Zeven grenspalen in de gemeente Heusden markeren deze belangrijke historische lijn, helemaal van Willemstad naar Engelen.

📍 Zeedijk, Elshout

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
9,0	1,0	Ga aan het einde van de weg rechts af	Eindstraat	Drunen
9,1	0,1	Sla links af	Dwarsweg	
9,4	0,3	Ga aan het einde van de weg links af	Overstortweg	
9,9	0,5	Ga op de kruising rechtdoor	Kanaalweg	

➤ Je komt aan bij de **Baardwijkse Overlaat**.

Baardwijkse Overlaat

Tussen Drunen en Waalwijk ligt de Baardwijkse Overlaat, een bos- en waterrijk natuurgebied van 48 hectare. Het gebied werd in de 15e eeuw gebruikt om water van de Maas bij overstromingen op te vangen, door middel van een gesloten complex van dijken: de Grote of Hollandse Waard. Rond 1766 kreeg het gebied – met inmiddels aangelegde inundatiesluizen – een functie in de Zuiderwaterlinie: de Baardwijkse Overlaat. Met Drunen en Waalwijk als uitvalsbasis is het vandaag de dag een fijne plek om te wandelen, fietsen of picknicken.

📍 Kanaalweg 9, 5151 RA Drunen

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
12,1	2,2	Ga op de kruising rechtdoor	Hoge Schijf	
13,2	1,1	Ga aan het einde van de weg rechtsaf	Duinweg	
14,6	1,4	Sla links af	Margrietweg / Distelberg	Giersbergen

➤ Je komt aan bij **Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen**.

Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen

Een van de grootste stuifzandgebieden van West-Europa, dat is Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen. De zandvlakte is wel 270 hectare groot en is een heerlijke plek om te wandelen en fietsen. Je kunt er daarnaast ook fijn mountainbiken en paardrijden.

De Loonse en Drunense Duinen zien er iedere keer dat je er komt weer anders uit: de wind blaast het zand alle kanten op, waardoor het landschap een ander gezicht krijgt. Je ontdekt er ook unieke natuurverschijnselen en dieren. Zo zie je er korstmossen, zandloopkevers en kleine hagedissen.

📍 5151 RG Drunen

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
19,4	4,8	Ga aan het einde van de weg rechts af	Nieuwkuijkseweg	
21,0	1,6	Ga op de kruising rechts af	Guldenberg / De Heikant	
23,2	2,2	Ga op het einde van de weg rechts af en daarna direct weer links af	De Runsvort / Oude Bossche Baan	
26,3	3,1	Sla links af	Gommelsestraat	
28,3	2,0	Neem op de rotonde de 1e afslag	Groenstraat	Udenhout
30,4	2,1	Ga op de kruising rechtdoor	Slimstraat	
31,3	0,9	Ga met de bocht mee naar rechts	Kuil / Houtsestraat	
35,6	4,3	Sla aan het einde van de weg rechts af	Finantiën / Kasteellaan	
36,8	1,2	Neem op de rotonde de 3e afslag	Kasteelhoevenweg	
37,2	0,4	Neem op de rotonde de 2e afslag	Kasteelhoevenweg	
37,6	0,4	Neem op de rotonde de 2e afslag	Heideweg	Loon op Zand
38,1	0,5	Sla op de kruising links af	Bergstraat / Middelstraat	
41,5	3,4	Sla rechtsaf en meteen links af de weg vervolgen	Middelstraat	De Moer

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
42,5	1,0	Houd rechts aan	Nieuweweg	
43,3	0,8	Sla links af	Oude Veepad	
43,6	0,3	Sla rechts af	Fazantenweg	Dongen
45,9	2,3	Sla aan het einde van de weg rechts af	Fazantenweg	
46,0	0,1	Neem op de rotonde de 2e afslag	Fazantenweg	Klein Dongen
46,6	0,6	Ga in de bocht naar links, rechtsaf afslaan	Klein Dongenseweg / Hoofdstraat / Wielstraat	's Gravenmoer
52,1	5,5	Sla aan het einde van de weg links af	Luiten Ambachtstraat / Schansstraat / Heemraadsingel	Raamsdonk
53,4	1,3	Neem op de rotonde de 2e afslag	Heemraadsingel	
54,3	0,9	Sla rechts af	Kerklaan	
54,4	0,1	Sla links af	Werkkampenseweg	
56,8	2,4	Sla aan het einde van de weg links af	Keizersveer / Maasdijk	
57,3	0,5	Neem op de rotonde de 1e afslag	Maasdijk	

➤ Aan je rechterhand passeer je **Fort Lunet aan de Donge**.

Fort Lunet aan de Donge

Dit fort werd gebouwd na de Belgische opstand (1830), om de bestaande linie te versterken. Willem I liet toen het Noord-Brabantse deel van de 17e-eeuwse Zuiderwaterlinie weer in staat van paraatheid brengen. Dus ook het vestingstelsel van Geertruidenberg. Maar er was meer nodig, en daarom werd de linie in 1837-1839 uitgebreid met Fort Lunet aan de Donge. Het is tegenwoordig een prima plek voor een stop tijdens je autorit.

📍 **Lunet 2, 4941 GG Raamsdonksveer**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
59,3	0,3	Neem op de rotonde de 1e afslag	Bergsedijk / Stationsweg	Geertruidenberg

➤ Je bent aangekomen in **Geertruidenberg**.

Geertruidenberg

Oorspronkelijk was deze vestingstad Hollands. Ze kreeg in 1213 als eerste stadsrechten van het Graafschap Holland. Echte vestingwerken verschijnen aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog als Willem van Oranje de stad inneemt. Hij laat er nieuwe wallen en drie bastions bouwen. In de 16e en 17e eeuw zijn de vestingwerken gemoderniseerd. Vestingbouwer Menno van Coehoorn maakte van deze 'Sleutel van Holland' een strategische plaats in de Zuiderwaterlinie om de Fransen te weren. De stad kwam in 1795 (onder Lodewijk Napoleon) bij Noord-Brabant. Ontdek de stad vandaag de dag te voet (met een gids), neem plaats op een terrasje of ontdek een van de winkeltjes op de markt.

📍 **Geertruidenberg**

Staatbolwerk en Kruithuis

Kruit is een gevaarlijk goedje! Dat moet je dus veilig opbergen, 'bomvrij' in militaire termen. In Geertruidenberg deden ze dat in het Kruithuis in het Staatbolwerk. Het kruitmagazijn ligt midden in het Staatbolwerk en is in feite een bovengrondse kelder. Vandaag de dag is het Kruithuis een evenementenlocatie met een bijzondere en intieme sfeer.

📍 **Haven 121, 4931 AG Geertruidenberg**

8

Hoofdwacht

Geertruidenberg, daar kwam je vroeger niet zomaar binnen. Militairen controleerden in tijden van oorlog wie er allemaal in- en uitging. De Hoofdwacht (1786) was de centrale post van de wachtlokalen. Het bakstenen gebouw, een van de goed bewaarde monumenten van Geertruidenberg, heeft een ingebouwde galerij, gesteund door zes pijlers onder vijf kortbogen. Rechts (aan de noordzijde) zijn gevangeniszellen.

📍 Venestraat 1, 4931 BM Geertruidenberg

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
59,8	0,5	Na de brug (over de Donge) rechts afslaan	Plantsoen	
59,9	0,1	Rechts aanhouden	Gasthuisstraat	
59,9	0,0	Sla links af	Havendijkstraat / Vismarktstraat	

➤ Je komt aan bij **Arsenaal St. Gertrudis**.

9

Arsenaal St. Gertrudis

Na de afscheiding van de Zuidelijke Nederlanden kreeg Geertruidenberg (opnieuw) strategische betekenis als garnizoensstad. In het Arsenaal St. Gertrudis werden de wapens opgeslagen. Ook waren er een cachot (arrestantenlokaal) en een garnizoensbakkerij aan de haven. In dit monumentale pand vinden nu zakelijke bijeenkomsten, evenementen en feesten plaats. Daar waar het vroeger over oorlog ging, heerst nu de liefde: stellen vieren hier hun bruiloft.

📍 Haven 54, 4931 AH Geertruidenberg

10

Commandeursbolwerk

Het Commandeursbolwerk is een van de oudste bolwerken van Geertruidenberg. Willem van Oranje gaf in 1573 opdracht om de middeleeuwse stadsmuur te vervangen door een stelsel met bastions, ter versterking van de Geertruidenbergse vestingwerken. Dat duurde eeuwen! Het bolwerk Geertruidenberg kreeg zijn huidige vorm in 1830 en werd in 1996 voor het laatst gerestaureerd. De bastions zijn verdwenen, maar de vorm is nog goed zichtbaar.

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
60,1	0,2	Je arriveert op de Markt	Markt	

➤ Je bent aangekomen op de **Markt van Geertruidenberg**.

11

Markt Geertruidenberg

Wist je dat bijna 1000 jaar geleden de Markt van Geertruidenberg al het kloppende hart van een bloeiend handelscentrum was? Tot 1421, toen de St. Elisabethsvloed de stad overstroomde. Water was niet alleen een vijand maar ook broodnodig voor de middeleeuwen. Welwaterputten op de Markt beschermden de stad als er brand was. Nog steeds staan er een paar. In de achttiende eeuw bouwde de beroemde steenhouwer Guillaum Carrier drie putten om tot zwengelpompen. En samen met architect Philip Willem Schonck bouwde diezelfde steenhouwer prachtige, monumentale panden langs de Markt. Zo knapte de stad weer op na de oorlog tegen de Fransen.

📍 Markt, 4931 BR Geertruidenberg 🚩

60,3 km

1.45U

Hoofdwacht Geertruidenberg

Etappe 3 | van Geertruidenberg naar Willemstad

startpunt Markt, Geertruidenberg

eindpunt Lantaarndijk/ Havenhoofd/ Benedenkade, Willemstad

Routebeschrijving
openen in Google Maps?

Welkom! In deze etappe tour je van Geertruidenberg naar Willemstad, langs meerdere beroemde vestingsteden. Zo kom je langs het buitengebied van Breda en rij je door Willemstad, twee machtscentra van de Oranjes tijdens de Tachtigjarige Oorlog.

Etappe 3 | van Geertruidenberg naar Willemstad

Bezienswaardigheden

- 1 Oosterhout
- 2 Kasteel van Strijen
- 3 De Spinolaschans
- 4 Terheijden
- 5 De Kleine Schans
- 6 Vestingwallen en 'Stenen Poppen'
- 7 Limietpalen en muraltmuren, polder Ruighil
- 8 Fort Bovensluis
- 9 Fort de Hel

- 10 Willemstad
- 11 Mauritshuis
- 12 Fort Prins Frederik
- 13 Fort Buitensluis

Extra

- 1 Kasteel van Breda
- 2 Spanjaardsgat – Duiven- en Granaattoren

 Vestingstad

Slotse toren

Vestingsteden en het ommeland

Van vestingstad Geertruidenberg kom je eerst langs **Oosterhout**. Het gebied rond de stad is heel gevarieerd. Je geniet van drassige polders met weidse vergezichten, glooiende bossen en fraai gekleurde heidevelden. Er zijn zandvlaktes, rustieke vennen en akkerlandjes met grote grazers.

Daarna volgt **Breda**. Dit is een van de grootste vestingsteden van de Zuiderwaterlinie en is natuurlijk een uitgebreid bezoek waard. Zie pagina 50 voor meer informatie over Breda. De route komt namelijk niet door Breda.

Je komt ook langs **Terheijden**. De polders en het inundatiegebied zijn nog heel goed zichtbaar in Terheijden, o.a. bij de Kleine Schans.

Ook zie je het prachtige vestingstadje **Klundert**. De gerestaureerde vestingwerken van Klundert liggen in een mooi, groen natuurgebied.

Eindstop Willemstad is gebouwd door Willem van Oranje om de zeearmen te verdedigen die toegang boden tot Holland. De stervorm van deze vestingstad is nog duidelijk zichtbaar. De vestingstad inclusief de prachtige vestingwallen zijn nog helemaal intact. Over de vestingwallen kun je heerlijk wandelen.

De route (Zet je dagteller op 0,0)

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
0,0	0,0	Start op de Markt en rijd richting de Koestraat	Markt	Geertruidenberg
0,0	0,0	Sla links af	Koestraat	
0,5	0,5	Ga aan het einde van de weg links af	Centraleweg / Monnikenweg	
1,6	1,1	Neem op de rotonde de 1e afslag	Eendrachtsweg	
1,8	0,2	Neem op de rotonde de 2e afslag	Eendrachtsweg	Raamsdonksveer
2,7	0,9	Neem op de rotonde de 3e afslag	Eendrachtsweg	
2,8	0,1	Neem op de rotonde de 1e afslag	Oosterhoutseweg / Oude Veerseweg / Kreeksluisweg	Oosterhout

➤ Je komt aan in **Oosterhout**.

Oosterhout

Deze stad staat bekend om de slotjes, oftewel kasteeltjes. Je kan in deze historische stad nog steeds vijf van de slotjes bekijken. Ze heeft een kleine maar fijne binnenstad, prachtige natuurgebieden met bossen, polders en zandvlaktes.

📍 **Oosterhout**

'Stenen Poppen' Klundert

Linie van Den Hout

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
6,3	3,5	Neem op de rotonde de 1e afslag	Oostpolderweg	
7,0	0,7	Neem op de rotonde de 2e afslag	Hoofseweg	
7,7	0,7	Sla rechts af	Effentweg	
7,9	0,2	Sla links af (= doodlopende weg)	Kasteeldreef	Velp
8,1	0,2		Kasteeldreef / Effentweg	

➤ Parkeer voor een bezoek aan **Kasteel van Strijen**. Keer om en rijd terug naar waar je vandaan kwam om de route te vervolgen.

Kasteel van Strijen

Veel is er van het Kasteel van Strijen helaas niet meer over: een stuk toren is het enige overblijfsel. Maar indrukwekkend is het wel: een 25 meter hoog bouwwerk, nog altijd fier overeind. Het heeft een lange geschiedenis, want het dateert van 1288. Sinds het wapengekletter van de Tachtigjarige Oorlog ligt het kasteel in puin. Maar je kunt de buitenkant van de toren nog steeds bezichtigen bij de Ruïne van Strijen.

📍 Kasteeldreef 32, 4907 EA Oosterhout

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
8,4	0,3	Sla aan het einde van de weg rechts af op de voorrangsweg	Hoofseweg	
8,6	0,2	Neem op de rotonde de 1e afslag	Hoofseweg	
9,4	0,8	Neem op de rotonde de 1e afslag	Strijenstraat / Van Liedekerkestraat	
10,5	1,1	Ga op de kruising rechtdoor	Bredaseweg	
11,1	0,6	Neem op de rotonde de 1e afslag (= rechtdoor)	Bredaseweg	
12,3	1,2	Neem op de rotonde de 2e afslag	Bredaseweg / Oosterhoutseweg	Teteringen
14,6	2,3	Sla op de kruising rechts af	Steenbergen	
15,1	0,5	Ga op het einde van de weg rechts af	Hoeveneind / Meerberg / Salesdreef	
20,2	5,1	Ga op het einde van de weg links af	Kanaaldijk Zuid	

➤ Aan je linkerhand zie je de **Spinolaschans**.

De Spinolaschans

Deze 'Grote Schans' was een zelfstandig verdedigingswerk met vier bastions. Het maakte deel uit van de maar liefst vijftig kilometer lange linie waarmee Breda omsingeld werd in de 80-jarige oorlog. Door de omsingeling kon er geen voedsel de stad meer in en zo werd de stad uitgehongerd. Veldheer Spinola legde de schans in 1624 aan als onderdeel van deze linie. In 1625 moest Breda, onder leiding van gouverneur Justinius van Nassau, zich na een beleg van elf maanden overgeven. Militairen lopen er niet meer, maar de Spinolaschans in Breda is er nog wel, verscholen tussen de bomen. Flora en fauna overheersen nu op dit vroegere strijdtonnel. De Schans is in het bezit van Staatsbosbeheer.

📍 Hartelweg, 4825 Breda

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
21,1	0,9	Sla op het einde van de weg rechts af	Nieuwe Bredase Baan / Wagenbergse Baan	
23,9	2,8	Sla links af	Zeggelaan	Terheijden

➤ Je bent aangekomen in **Terheijden**.

Terheijden

Het lieflijke dorpje vormde het decor voor de zware gevechten tussen de Spanjaarden en Staatsen o.a. bij de Kleine Schans. Om de oprukkende vijand tegen te houden inundeerden ze om de haverklap de polders rond de vele schansen en linies (de Spinolaschans, de Linie Munnikenhof en de Linie Den Hout).

📍 **Terheijden**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
24,3	0,4	Neem op de rotonde de 2e afslag	Zeggelaan	
24,4	0,1	Neem op de rotonde de 2e afslag	Ruitersvaartseweg	
24,9	0,5	Sla aan het einde van de weg links af	Lageweg	
25,0	0,1	Sla rechts af	Schapenbogert	
25,1	0,1	Houd op de splitsing links aan	Schapenbogert	
25,2	0,1	Sla aan het einde van de weg rechts af	Molenstraat / Moerdijkseweg / Driehoefijzerstraat	

➤ Aan je linkerhand, achter de woonhuizen, ligt de **Kleine Schans**

De Kleine Schans

De Kleine Schans in Terheijden is gebouwd in 1639 om de scheepvaart op de Mark en de verbinding Breda-Moerdijk te beschermen. De polders rond de Kleine Schans konden onder water worden gezet. Tijdens de oorlog tegen de Spanjaarden gebeurde dat om de haverklap. Na de Tachtigjarige Oorlog is de Kleine Schans verwijderd, om in 1830 weer te verrijzen als bolwerk tegen de Belgen.

📍 **Markschans, 4844 BR Terheijden**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
30,2	5,0	Neem op de rotonde de 3e afslag	De Langeweg / N285	De Langeweg
35,3	5,1	Neem op de rotonde de 1e afslag	De Langeweg / N285	Zevenbergen
39,4	4,1	Neem op de rotonde de 1e afslag	De Langeweg / N285	
39,6	0,2	Neem op de rotonde de 2e afslag	Provincialeweg / N285	
40,4	0,8	Neem op de rotonde de 2e afslag	Provincialeweg / Zevenbergseweg / N285	
42,2	1,8	Aan je rechterhand zie je de vestingwallen van Klundert en de zogenaamde 'Stenen Poppen'	Zevenbergseweg / N285	Klundert

Vestingwallen en 'Stenen Poppen'

Verdedigingsstorentjes, boven op een gemetselde dam uit 1583. Dat zijn de Stenen Poppen bij Klundert. De dammen in de vestinggracht hadden een belangrijke taak: het zoete water scheiden van het zoute. Maar Klundert was een belangrijke vestingstad voor Holland, dus de vijand mocht natuurlijk niet eroverheen klimmen. Daarom kreeg zo'n dam een spitse rand, en daarbovenop kwamen nog eens stenen 'monniken' of 'poppen'. Die maakten het onmogelijk om de gracht over te steken.

📍 **Suijkerberch, 4791 AH Klundert**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
42,7	0,5	Steek de kruising over	Zevenbergsepoort / Voorstraat	
42,9	0,2	Sla aan het einde van de weg rechts af	Brugstraat / Kerkring	
43,1	0,2	Sla aan het einde van de weg links af en meteen rechts af	Oosterstraat / Schanspoort	
43,2	0,1	In bocht naar rechts, links af slaan	Schanspoort	
43,4	0,2	Links aanhouden	Schansweg	
43,5	0,1	Links aanhouden	Schansweg	
44,5	1,0	Rechts aanhouden	Noordschans	
45,1	0,6	Sla links af	Buitendijk West	
47,3	2,2	Vervolg de weg	Oostdijk	Tonnekreek

➤ Rechts van je zie je **polder Ruigenhil**.

Limietpalen en muraltmuren, polder Ruigenhil

Hardstenen limietpalen gaven vroeger de gebiedsbegrenzing aan, ook in de polder Ruigenhil (zo heette Willemstad vroeger). De polder kent nóg een bijzonder bouwwerk: de 3 kilometer lange Muraltmuren, op de kruin van de Oostdijk, tussen Willemstad en Tonnekreek. Waterschap Ruigenhil gaf opdracht tot de bouw ervan na een stormvloed in 1926. Deze goedkope manier van dijkverhoging was een uitvinding van jonkheer ir. R.R.L. de Muralt. De muren bleken niet bestand tegen de watersnood van 1953. Aan de buitendijkse zijde kwam daarom een wering van betonnen elementen.

📍 Oostdijk, Tonnekreek

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
48,2	0,9		Oostdijk	

➤ Aan je linkerhand zie je **Fort Bovensluis**

Fort Bovensluis

Het fort bij Willemstad werd aangelegd in 1861-1862. Niet erg oud dus, maar waarschijnlijk lag op deze plaats al in 1673 een batterij (geschutsvloer) voor het geschut van Fort Haaren. Toen Fort Bovensluis bij Willemstad gebouwd werd, werd het vervallen Fort Haaren gesloopt en opnieuw ingericht.

📍 Oostdijk 22, 4797 SC Willemstad

Vestingwallen Willemstad

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
49,8	1,6	Rechts kom je langs monument De Wachter	Oostdijk	
50,8	1,0	De weg draait naar links	Grintweg / De Lierestraat	
51,3	0,5	Sla aan het einde van de weg links af	Steenpad	
51,7	0,4	Sla rechts af en houd links aan (recht door)	Steenpad	
53,0	1,3	Sla scherp rechts af (= doodlopende weg)	Helsedijk	Helwijk
54,0	1,0	Bij Fort de Hel keren en terugrijden	Helsedijk / Westdijk	

➤ Je bent aangekomen bij **Fort de Hel**.

Fort de Hel

De Fransen bouwden in 1811 Fort l'Enfer, ter verdediging van Willemstad tegen de Engelsen. Het vierkante fort gaf rugdekking aan Fort Sabina Henrica. Twee jaar later vertrokken de Fransen en het kreeg de Nederlandse naam de Hel. In 1941 bezetten de Duitsers Fort de Hel, totdat de Engelsen hen op 5 november 1944 verdreven. Het fort is net als Fort Frederik en Fort Sabina gebouwd volgens de zogenoemde 'Tour modèle'-stijl. Hier staan er slechts drie van in Nederland en allemaal in de Stelling van Willemstad.

📍 [Helsedijk 85, 4797 SJ Willemstad](#)

Ontdek ook Fort Sabina, het grootste fort van de Zuiderwaterlinie. Je leest meer over deze *grande dame* in etappe 4.

📍 [Fortweg 1, 4794 SC Heijningen](#)

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
55,0	1,0	Sla aan het einde van de weg rechts af	Steenpad	
55,2	0,2	Sla rechts af	Tussenweg	
56,2	1,0	Sla aan het einde van de weg rechts af	Kraaijendijk	
56,8	0,6	Ga met de bocht naar links, weg vervolgen	Sint Antonisweg	
57,5	0,7	Sla aan het einde van de weg rechts af	Maltaweg	
58,4	0,9	Sla aan het einde van de weg rechts af	Hellegatsweg / Lantaarddijk	

➤ Je bent aangekomen in **Willemstad**.

Willemstad

Bij sommige vestingsteden moet je goed kijken om de historische vorm te herkennen, maar de stervorm van Willemstad is nog duidelijk zichtbaar. Willem van Oranje liet in 1583 de vestingwerken bouwen om de Hertog van Parma tegen te houden. Toen later ook de Fransen oprukten, waren de vestingwallen in Willemstad niet meer genoeg en er kwamen nog forten bij. De stad is prachtig gerestaureerd. Wandel bijvoorbeeld over de vestingwallen of neem plaats op een van de vele terrasjes bij de haven.

📍 [Willemstad](#)

vestingwallen Willemstad

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
60,3	1,9	Bij de rotonde is het einde van deze rit	Lantaarndijk / Havenhoofd / Benedenkade	Willemstad

Mauritshuis

Maurits van Oranje bouwde in 1623 zijn jachtslot en buitenverblijf in Willemstad: Princehof. Een Frans bombardement in 1793 beschadigde het Mauritshuis in Willemstad flink. Franse bezetters verwaarloosden het. Een storm bracht in 1808 nóg meer schade toe. De Fransen maakten Princehof later weer bewoonbaar en gebruikten het als militair hospitaal (infirmierie). Het Mauritshuis was van 1973 tot 1997 stadhuis van de gemeente Willemstad. Nu wordt het verbouwd tot bezoekerscentrum.

📍 Hofstraat 1, 4797 AC Willemstad 🚩

Willemstad

Fort de Hel, Willemstad

Ontdek ook de forten aan de overzijde van Willemstad

Fort Prins Frederik

Fort Prins Frederik ligt bij Ooltgensplaat; het hoorde bij de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak. Op de binnenplaats van het voormalige Fort Duquesne stond een verdedigingstoren met een plat dak. Handig, het was een geschut- en uitkijktoren ineen. Na de Frans-Duitse oorlog (1871) werd er flink verbouwd: om de toren heen kwamen nieuwe geschutopstellingen, remises en kazematten. En verstoppt onder de grond een grote bomvrije kazerne. Begin 20e eeuw stonden er zeven kanonnen op het fort bij Ooltgensplaat: vijf op de rivierfronten en twee op het zuiden gericht.

📍 Havendijk 16, 3257 LH Ooltgensplaat

Fort Buitensluis

Fort Buitensluis ligt aan het Hollandsch Diep, tussen de Noordschans en Willemstad. Het fort bij Willemstad werd aangelegd in 1861-1862. Niet erg oud dus, maar waarschijnlijk lag op deze plaats al in 1673 een batterij voor het geschut van Fort Haaren. Toen Fort Buitensluis bij Willemstad gebouwd werd, werd het vervallen fort Haaren gesloopt en opnieuw ingericht. Er kwamen vier kanonnen, Coehoornmortieren, een natte gracht en (aan de voet van de dijk) een redoute. In de 20e eeuw werden er betonnen bunkers ingegraven.

📍 Fortlaan 10, 3281 KA Numansdorp

Breda

Breda was lang een heftig strijdtoneel tussen de Noordelijke Nederlanden en de Spanjaarden. Nu geeft Breda zich vrijwillig over aan een leger toeristen in de binnenstad. Daar kruisen het rijke verleden en het sprankelende heden elkaar.

Wist je dat Nederland zijn eigen Paard van Troje heeft? Eind 16e eeuw nam het Nederlandse leger Breda in met een knappe list, nadat Spanje er jarenlang had geheerst. Onder leiding van Prins Maurits, de opvolger van Willem van Oranje, verstopten Nederlandse soldaten zich onder een lading turf op een turfschip. Het schip voer op een donkere avond naar Breda, waar de soldaten van boord gingen en de Spanjaarden overmeesterden. Het is de Brabantse variant op het beroemde verhaal van de oude Grieken: het Paard van Troje.

Breda is vandaag de dag nog steeds een militaire stad omdat de Nederlandse Defensie Academie er gevestigd is. Maar het is er vooral heerlijk vertoeven. Het is bourgondisch en aantrekkelijk voor toeristen met al die cafeetjes, restaurantjes, terrasjes, festivals en theaters. Bekijk cultuurhistorische bezienswaardigheden als de Grote Kerk, het Kasteel van Breda en het Spanjaardsgat. Of ontdek de stad met wandelroutes en fietsroutes. Er is voor ieder wat wils!

Bezienswaardigheden

Kasteel van Breda

Het Kasteel van Breda ligt aan de noordzijde van de historische binnenstad, aan het Kasteelplein, de plek waar in het verleden door de Heren van Nassau riddertoernooien werden georganiseerd. Deze Nassaus – Breda is de bakermat van onze koninklijke familie – bekleedden in de 15e en 16e eeuw belangrijke functies bij de Bourgondische vorsten en de Habsburgse keizer Karel V. Begin 19e eeuw besloot de familie van Oranje-Nassau het kasteel over te dragen aan het leger en zo werd het mogelijk dat sinds 1828 de Koninklijke Militaire Academie in het Kasteel van Breda is gevestigd.

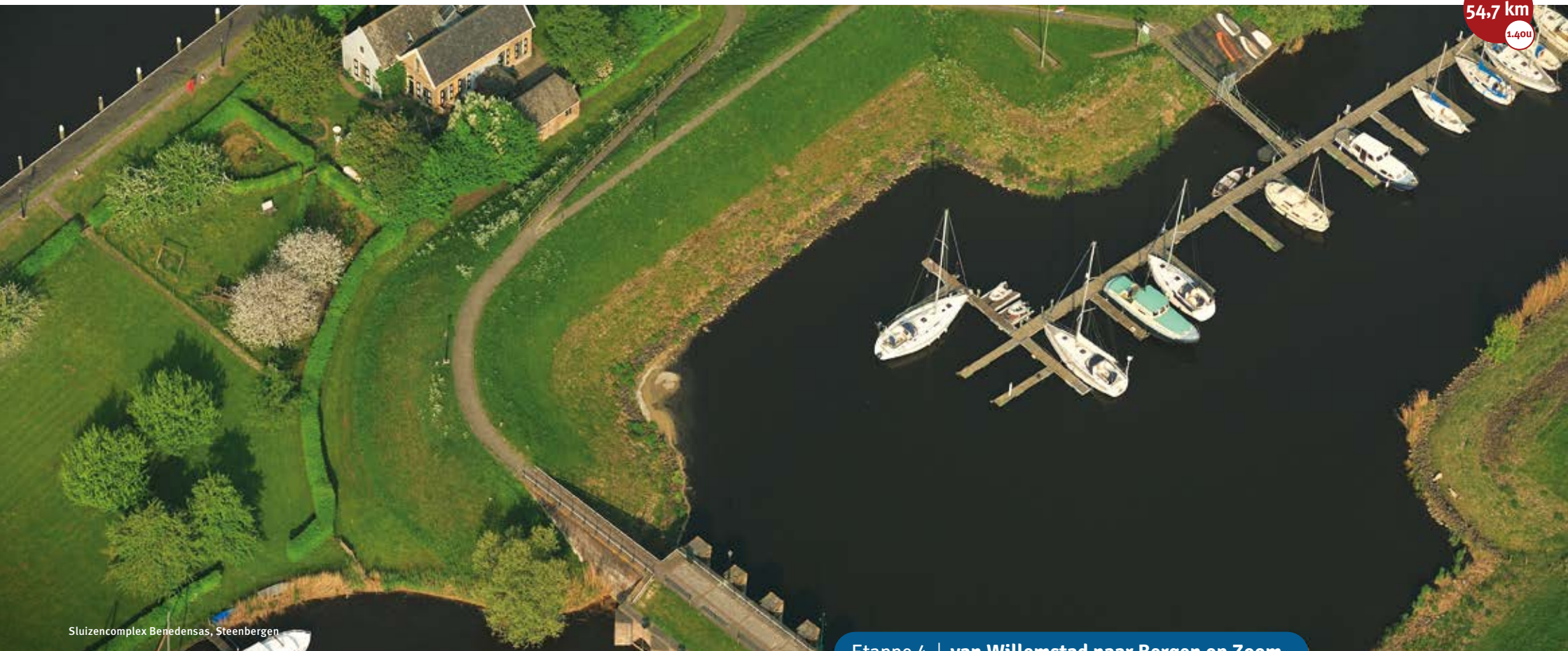
📍 [Kasteelplein 10, 4811 XC Breda](#)

Spanjaardsgat – Duiven- en Granaattoren

Tussen de Duiventoren en de Granaattoren (onderdeel van het Kasteel van Breda) zie je een muur met een waterpoort, het Spanjaardsgat. Die heet zo omdat dit hét gat zou zijn in de verdediging van de Spanjaarden toen zij Breda overheersten. In 1590 zou schipper Adriaen van Bergen hierdoor soldaten Breda in hebben gesmokkeld tijdens de 'list met het turfschip'. Staatse soldaten verstopten zich onder de turf op het schip, voeren Breda op een donkere avond binnen en overmeesterden de Spanjaarden in de stad. Tegenwoordig biedt het complex nog altijd plaats aan militairen in opleiding.

📍 [Kasteelplein 10, 4811 XC Breda](#)

Sluizencomplex Benedensas, Steenberg

Etappe 4 | van Willemstad naar Bergen op Zoom

startpunt Benedenkade, Willemstad

eindpunt Steenbergsestraat, Bergen op Zoom

Routebeschrijving
openen in Google Maps?

Je verlaat het mooie Willemstad. In deze etappe tour je langs vestingstad Steenberg naar vestingstad Bergen op Zoom. Onderweg ontdek je ook het prachtige buitengebied.

Etappe 4 | van Willemstad naar Bergen op Zoom

Bezienswaardigheden

1 Fort Sabina	7 Bergen op Zoom
2 Steenbergen	8 Ravelijn op den Zoom
3 Fort Henricus	9 Waterschans
4 Sluizencomplex Benedensas	10 Gevangenpoort
5 Fort de Roovere	11 Markiezenhof
6 Fort Pinssen	

 Vestingstad

Willemstad

Onneembare vestingsteden

Steenbergen werd een onneembare vesting door het bouwen van Fort Henricus in 1626. De restanten van de vesting Steenbergen, onderdeel van de Zuiderwaterlinie én de West Brabantse Waterlinie, zijn hier en daar nog zichtbaar. Zoals de herstellende bastions, de herkenbaar gemaakte liniegracht en de opgeknapte vestingmuur. Deze vestingstad ligt midden in natuurgebieden met slikken, krekens, geulen en veel ruige vegetatie. Vlak bij Steenbergen bevindt zich het prachtige sluizencomplex Benedensas, waar het nu heerlijk toeven is.

Bergen op Zoom heeft binnen de stadsmuren veel te bieden, zoals de Gevangenpoort en het Markiezenhof. Met zo'n 800 monumenten om je heen waan je je in het roemrijke verleden van de stad. Ook buiten de stadsmuren is veel te zien. Bij Fort de Roovere loop je over de wereldberoemde Mozesbrug naar het natuurgebied van Bergen op Zoom.

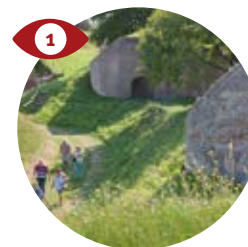
West Brabantse Waterlinie

De West Brabantse Waterlinie stamt uit 1628. Het doel van deze verdedigingslinie was helder: Bergen op Zoom, en daarmee de handelsroute van Zeeland naar Holland beschermen tegen een aanval van de Spanjaarden. De linie bestond uit een aaneenschakeling van onder water gezet land en moerassen. Daarbovenuit torenden meerdere forten. Een eeuw later kwam daar 5,5 kilometer liniewal bij. Daarvan is nog één kilometer bewaard gebleven, tussen Fort Pinssen en Fort de Roovere.

De route (Zet je dagteller op 0,0)

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
0,0	0,0	Start: verlaat de rotonde richting het centrum van Willemstad	Benedenkade	Willemstad
0,1	0,1	Sla aan het einde van de weg links af	Benedenkade	
0,2	0,1	Neem de 1e weg rechts af	Voorstraat	
0,5	0,3	Sla aan het einde van de weg links af	Landpoortstraat	
0,8	0,3	Sla rechts af	Singel / Hogeweg	
1,4	0,6	Sla aan het einde van de weg rechts af	Noordlangeweg	
2,9	1,4	Sla aan het einde van de weg links af	Maltaweg	
4,8	1,9	Neem de bocht naar links (Aan je rechterhand vind je de ingang van Fort Sabina)		

➤ Rechts van je zie je **Fort Sabina**.

Fort Sabina

Dit fort is in 1811 gebouwd door Napoleon en is het grootste fort van de Zuiderwaterlinie. Samen met 'neven' Fort de Hel, Fort Bovensluis (Numansdorp) en Fort Frederik (Ooltgensplaat) vormde Sabina een kring rondom Willemstad. Een sterk front dat ons verdedigde tegen de Engelsen. Ook later omarmde Fort Sabina zijn burgers: het bood de burgers dekking tijdens de Tweede Wereldoorlog. In de jaren vijftig en zestig diende Fort Sabina als munitieopslag. Fort Sabina is nu het decor van allerlei evenementen op het gebied van kunst, cultuur en natuur. Er is horeca aanwezig en is zeker een bezoek waard!

📍 Fortweg 1, 4794 SC Heijningen

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
6,5	1,7	Sla rechts af en meteen links af (rechtdoor)	Sabinaweg / Kreekweg	
8,8	2,3	Sla aan het einde van de weg rechts af	Postbaan	
9,4	0,6	Neem op de rotonde de 2e afslag	Postbaan / Havenweg	
11,1	1,7	Vervolg de weg	Westvoorstraat / Steenbergseweg	Dinteloord
12,4	1,3	Neem op de rotonde de 1e afslag	Steenbergseweg / Dinteloordseweg	
17,3	4,9	Neem op de rotonde de 1e afslag	Nassaulaan	Steenbergen

➤ Je komt aan in **Steenbergen**.

Steenbergen

Steenbergen had vroeger alleen een kleine ommuring ter bescherming tegen overstromingen en vijanden. Zoveel was er niet te vrezen. Maar de ligging én de zwakke verdedigingswerken leidden tussen 1572 en 1622 tot de ene belegering, verovering en herovering na de andere. De bevolking leed erg onder dit stuivertje wisselen tussen Spaanse en Staatse troepen. Op 18 juli 1622 veroverden 3 compagnieën Spanjaarden de vestingstad voor een laatste keer. Enkele maanden later kon Prins Maurits Steenbergen ontzetten en hij trok op zijn beurt met een enorme legermacht de vestingstad binnen.

📍 [Steenbergen](#)

Fort Sabina, Willemstad

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
17,5	0,2	Neem op de rotonde de 2e afslag	Nassaulaan	
17,9	0,4	Sla rechts af	David van Orliënsstraat	
18,1	0,2	Sla links af en meteen rechts af	Oostdam	
18,4	0,3	Sla in de bocht rechts af en ga daarna linksaf, richting kerk	Oostdam / Westdam / Fabrieksdijk	
18,8	0,4	Sla aan het einde van de weg rechts af	Kade	
18,9	0,1	Sla rechts af	West-Havendijk / Schansdijk	
20,7	1,8	Ga met de bocht naar links	Schansdijk	

➤ Aan je rechterhand vind je **Fort Henricus**.

Fort Henricus

Keer op keer werd Steenbergen veroverd en geplunderd door Spaanse troepen. Tot 1627, want vanaf toen beschermde Fort Henricus in Steenbergen de haven en de sluis. Die sluis was belangrijk voor de inundatie (verdedigen met water). De hoornwerken, bastions en gracht van Fort Henricus maakten Steenbergen een onneembare vesting. In 1809 zette Napoleon zijn kanonnen voor het laatst klaar, uit angst voor een Britse invasie. Kort erna werd Fort Henricus afgebroken. De wallen, het binnenterrein en de gracht van het fort zijn hersteld.

📍 [Schansdijk, Steenbergen](#)

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
21,7	1,0	Sla rechts af	Dwarsdijk / Heensedijk	De Heen
25,4	3,7	Rechts aanhouden	Beneden Sasweg	
25,9	0,5	Sluizencomplex Benedensas (keer na je bezoek hier om)	Beneden Sasweg	

➤ Je bent aangekomen bij **Sluizencomplex Benedensas**.

Sluizencomplex Benedensas

Bij Steenbergse ligt het gerestaureerde Sluizencomplex Benedensas. Sinds 1824 beschermen de sluizen het achterliggende land tegen hoogwater uit het Volkerak. Ook overbruggen ze het hoogteverschil voor de scheepvaart. Want de sluis heet Benedensas omdat deze aan de benedenloop van de Vliet ligt, in tegenstelling tot – inderdaad – het Bovensas. Omdat het Benedensas deel uitmaakt van de zogeheten 'natuurpoorten' vormt deze locatie de perfecte uitvalsbasis om de nabijgelegen natuurgebieden te ontdekken.

📍 **Beneden Sasweg 4, 4655 ST De Heen**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
26,4	0,5	Sla rechts af	Heensedijk	
30,5	4,1	Bij de kruising weg vervolgen	Schenkeldijk / Honderd Gemetendijk	
31,4	0,9	Op de splitsing rechts afslaan	Nieuw-Vossemeersdijk	
32,6	1,2	Sla rechts af	Groeneweg	Nieuw Vossemeer

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
33,7	1,1	Sla rechts af en meteen links af (recht door)	Moorseweg	
37,5	3,8	Sla op de kruising rechts af	Rubeerdijk	
39,0	1,5	Op de splitsing links afslaan	Kladsedijk	
40,3	1,3	Sla aan het einde van de weg rechts af	Kladseweg	Kladde / Lepelstaart
41,6	1,3	Houd op de splitsing rechts aan	Vagevuur	
42,5	0,9	Sla op het einde van de weg links af	Eendrachtweg / N286	
43,0	0,5	Sla op de kruising rechts af	Steenbergseweg	Halsteren
43,9	0,9	Neem op de rotonde de 3e afslag	Grondmolen	
44,4	0,5	Sla rechts af	Schansbaan	
45,2	0,8	Sla rechts af	Ligneweg	Bergen op Zoom
45,3	0,1	Links van je zie je Fort de Roovere	Ligneweg	

➤ Je passeert links **Fort de Roovere** (rechts P-plaats)

Fort de Roovere

Fort de Roovere is de parel van de West Brabantse Waterlinie en een van de grootste forten van deze linie. Het is in 2010 helemaal opgeknapt. De ingang van het fort ligt aan de Ligneweg en verbindt Fort de Roovere met Fort Pinssen. Wandelaars kunnen bij de Oostwal over een 'loopgraaf door het water', de Mozesbrug genoemd. Het is een modern kunstwerk dat belangrijke architectuur- en bouwprizen won. Het hele gebied tussen Fort de Roovere en Fort Pinssen is opnieuw ingericht zodat je hier prachtig de Zuiderwaterlinie in het landschap kunt zien. Beklim de Pompejus toren waarmee je een prachtig uitzicht krijgt over het fort. maak gebruik van de horeca die aanwezig is op het fort en ontdek alles met een wandeling.

📍 **4661 Halsteren**

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
47,0	1,7	Sla aan het einde van de weg links af	Melanenweg	

➤ Je bent aangekomen bij **Fort Pinssen**.

Fort Pinssen

Fort Pinssen in Bergen op Zoom beschermde de inundatievlakte rond Halsteren. Dat maakte het een belangrijke schakel van de West Brabantse Waterlinie, de ketting van forten, loopgraven en inundatiegebieden tussen Bergen op Zoom en Steenbergen. In de twee eeuwen die Fort Pinssen nu buiten gebruik is, hebben planten en struiken het fort ingenomen. Het fort is niet openbaar, maar wel rondom te bekijken. Je kunt hier nu prachtig wandelen, ook naar de andere vestingwerken van de West Brabantse Waterlinie.

📍 [4661 Halsteren](#)

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
47,2	0,2	Sla aan het einde van de weg rechts af	Randweg Noord	
47,9	0,7	Sla links af	Burgemeester Wittelaan / Mozartlaan	Bergen op Zoom

➤ Je komt aan in **Bergen op Zoom**.

Bergen op Zoom

Daar waar Brabant Zeeland kust: soms vergeet je in vestingstad Bergen op Zoom gewoon dat je in Nederland bent. Zo Vlaams doen het middeleeuwse centrum met alle monumentale bouwwerken én met Fort de Roovere in Bergen op Zoom aan. Je geniet er van het bourgondische leven, de leuke winkeltjes én de historische schatten. Maar deze veelzijdige stad heeft meer te bieden. Ontdek ook de mooie natuur rond Bergen op Zoom.

📍 [Bergen op Zoom](#)

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
49,5	1,6	Sla aan het einde van de weg rechts af	Ravelstraat	
49,7	0,2	Sla op de kruising links af	Korneel Sloomanslaan	

➤ Je komt aan bij **Ravelijn op den Zoom**.

Ravelijn op den Zoom

Ravelijn op den Zoom is ontworpen door de beroemde vestingbouwer Menno van Coehoorn en is het enige, volledig origineel overgebleven verdedigingswerk van de Zuiderwaterlinie. Het is gebouwd in 1703. Er zijn nog ondergrondse gangen, de kazematten, en een kruithelder. Aan de andere kant is de galerij, voor het afvuren van musketvuur. Het Ravelijn op den Zoom is onlangs gerestaureerd en je kan er nu terecht voor allerlei evenementen.

📍 [4611 DX Bergen op Zoom](#)

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
50,0	0,3	Sla op de kruising links af	Lange Parkstraat	
50,1	0,1	Sla aan het einde van de weg rechts af	Bredasestraat / Wassenaarstraat / van Dedemstraat / Auvergnestraat	
51,1	1,0	Vervolg de weg	Glymesstraat / Boutershemstraat / Konijnenburgweg	
52,0	0,9	Sla aan het einde van de weg rechts af	Konijnenburgweg	
52,3	0,3	Sla op de kruising links af	Calandweg	
52,7	0,4	Ga in de bocht naar links, rechtsaf slaan	Hollandhaven	

➤ Links van je heb je zicht op **Fort Waterschans**.

Waterschans

De Waterschans, gelegen aan de oude havenmonding van de Schelde, is aangelegd in 1584. De Waterschans is het oudste vestingwerk van Bergen op Zoom en kenmerkt zich door de stervorm. Prins Willem van Oranje liet de Waterschans bouwen toen hij markies was van Bergen op Zoom. De Waterschans verdedigde de haventoeegang, de sleutel tot de stad. De Waterschans is inmiddels gerestaureerd en kan ontdekt worden middels een wandelpad.

📍 [Calandweg 34-40, 4612 PG Bergen op Zoom](#)

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
52,7	0,0	Keren en terugrijden	Calandweg	
53,2	0,5	Sla op de kruising rechts af	Konijnenburgweg	
53,5	0,3	Links voorsorteren en in de bocht naar rechts, links afslaan	Konijnenburgweg	
54,0	0,5	Sla links af	Westersingel	
54,2	0,2	Rechts van je zie je de Gevangenpoort	Westersingel	

➤ Rechts van je zie je de **Gevangenpoort**.

Gevangenpoort

De Gevangenpoort is een van de oudste nog bestaande stadspoorten in Nederland. 450 jaar lang is het gebouw een gevangenis geweest. Durf je het aan om de gevangenis van binnen te bekijken? Boek dan een rondleiding en daal af naar de poorterskamer, de cel waar je als stadsbewoner (poorter) werd opgesloten in afwachting van je echte straf. Ontdek de escaperoom die nu in de Gevangenpoort gevestigd is of ontdek meer over de geschiedenis met een rondleiding.

📍 [Grote Markt 1, 4611 NR Bergen op Zoom](#)

Vervolg van de route

Km's totaal	Km's tussen afstand	Routebeschrijving	Straatnaam	Plaats
54,6	0,4	Sla rechts af	Steenbergsestraat	
54,7	0,1	Einde van de route	Steenbergsestraat	

➤ Links van je zie je het **Markiezenhof**.

Markiezenhof

Het Markiezenhof is een prachtig stadspaleis, opgericht aan het einde van de middeleeuwen na een flinke opknapbeurt van het middeleeuwse hof van de heren van Bergen op Zoom. Van 1485 tot 1727 deed het Markiezenhof in Bergen op Zoom dienst als adellijk woonpaleis. Tegenwoordig is het paleis een museum en het is een van de trekpleisters van de Zuiderwaterlinie.

📍 [Steenbergsestraat 8, 4611 TE Bergen op Zoom](#) 🚩

Fort de Roovere Bergen op Zoom

Markiezenhof Bergen op Zoom

Bergen op Zoom

Maak je mooie foto's tijdens de tour?
Deel ze met #zuiderwaterlinie op Facebook en Instagram

Met dank aan onze partners:

© Alliantie Zuiderwaterlinie
Beeld: Lieske Meima

Deze route werd met de meeste zorg samengesteld. De juistheid van de gegevens is aan veranderingen onderhevig. Indien de informatie onjuistheden lijkt te bevatten, kan de uitgever daarvoor geen aansprakelijkheid aanvaarden.

ZUIDERWATERLINIE

ZWLBRABANT

ZUIDERWATERLINIE

WWW.ZUIDERWATERLINIE.NL

WWW.KNAC.NL | WWW.MOBIELERFGOEDCENTRUM.NL | WWW.VESTINGSTEDEN.NL